

Levant Report Series

From the Editor

WHAT'S IN?

Editorial.....1

LRS Interview.....2

News in Brief.....7

Hollanda Elçisi.....7
Haga'nın İlk
Günleri

Cornelis De..... 16
Bruyn

It is very exciting to say to all "hello" after a period of six months.

As many of you would remember that we had a lovely anniversary on the occasion of the "Canon of Dutch History" presentation at the Royal Netherlands Residence of Ankara. We are really thankful to the Ambassador of The Netherlands, Dr. Marcel Kurpershoek for his warm welcome and hospitality. Two special events were celebrated together with the attendance of many NAATR members and NAATR friends following with a buffet dinner on December 19th, 2008.

Dr. Marcel Kurpershoek's diplomatic mission will finish at the end of this summer. We will miss his warm and kind attitude to us. Our friends Kutluay Karabalık and Nadire Özdemir had a special interview with Mr. Ambassador before the end of his mission in Turkey. I am sure that you will appreciate his sincere views and opinions.

Bülent Arı shared his very informative and important presentation with us. This article draws a picture of the Ottoman Empire in 1600s from the perspective of the Netherlands Ambassador Haga.

Nevin Özkan introduced us Cornelis De Bruyn, a Dutchman who visited the Ottoman Empire in the 17th century. Cornelis De Bruyn shared his impressions and observations about the Asia Minor. It is very interesting to read his travel story.

All the writers in this issue provided valuable information about the relationship between Turkish and Dutch societies which is ongoing since the 16th century. All of these very interesting articles are also enriched with special photos.

We are delighted to share these valuable articles with you and to announce that our new intern, after Önder Canveren, Nilay Ünsal started to work with us. We are thankful to her for preparing the layout of the LRS. Actually we owe this layout style to Kutluay Karabalık's hard works. We are expecting to receive your experiences, essays, articles to publish via the NAATR web page. We wish to meet you in new conferences and activities soon.

Nuran Savaşkan Akdoğan

A Dutch Diplomat in Ankara and Travels Through the Lycian Way:

An Interview with Marcel Kurpershoek

One would think that it is normally a problematic matter for a young couple of curious interviewers to get an appointment with an ambassador. However, if you are an alumnus of a Dutch university and you have connections with NAATR, the story changes its course. The ambassador of the Netherlands, Mr. Marcel Kurpershoek and his colleagues gave us a very warm welcome at the Embassy premises for this interesting interview. Trying to stay away from politics, we talked about life of a diplomat in Turkey and his personal and family experiences. He surprised us with his academic background and the following path to the foreign ministry. Mr. Ambassador has shown a great deal of substantial interest and support for the Alumni Association and we managed to

get his word that he will do his best to transmit this spirit the new Ambassador, when he leaves this summer. In the end of our interview, Mr. Kurpershoek walked with us all the way down to the exit, which was really appreciated (we were afraid of getting lost otherwise!). Here follows our sometimes funny, some other times serious, but always witty talk. Enjoy!

Q: Just to start with, please let us know more about you.

A: Now I am a veteran in the Dutch Foreign Service. I was trained as a diplomat in 1974, that is 35 years ago. The training at the ministry then was long, it is still long now but somewhat shortened. In 1975, I was appointed to my first posting: Cairo, Egypt. That was very appropriate since I studied Arabic in the university. At that conditions when you were negotiating with the foreign ministry. In fact, I was planning a more scholarly career: doing research at the university was my prior ambition.

There are something to be aware of regarding Ankara; it is a government city just like Hague, and an old city which has long history.

“...it is a much more modern and advanced place than they thought on the basis of its current image in Europe.”

“Although Ankara is neither economic nor cultural center in Turkey, cultural elements could be more and I hear often that it is becoming more compared to the situation a few years ago, I guess there are more options to choose from. As far as literature is concerned, I cannot go much beyond Orhan Pamuk.

....our relations are very intensive and go much deeper than only on diplomatic level. You should not be so modest about your country. This country has much to offer. I think no matter where we go, it cannot be better than Turkey.”

Then I heard about the shortage of arabists at our ministry. Of course I did not give up my ambitions that easily. So I wanted my first posting to be Cairo. I had already studied there for one year and I wanted to continue with my PhD there – of course I did not tell this to the ministry at the interviews!! To my surprise, they said it was no problem and I began. That was quite a luxury at that time. I stayed in Cairo for three years. Then I took a year off, at my expense, to finish my PhD. I studied on a famous, popular Egyptian writer who was also involved in politics. His name was Yusuf Idris and he was well known especially for his short stories. I met him several times, interviewed him, like you are doing with me at the moment. I spent long hours in the Egyptian National Library and actually found out some books that Yusuf Idris himself forgot about. That was fun... so, this is how I found myself at the foreign ministry.

Q: What has Ankara redounded on and what has it taken from you? Where would you place Ankara in your career portfolio as a veteran diplomat?

A: Now you will probably say that this is a diplomatic answer but there are not many problems! I can say this for many people working in this city. But we have to face this: Ankara is not the best city in the world. It is not Venice, it is not Istanbul. And I never envy those living in Istanbul. You probably know this saying of some Istanbul people; the best part of visiting Ankara is

the return trip to Istanbul. Personally I never suffered from this feeling. I should say that I did not visit Istanbul that much to do the city justice. When I went there it was always for business, hours of meetings and other obligations. My trips were never like tourist trips. Ankara, if you compare, is much like The Hague, a government city. When I have visitors they ask me why Ankara is made the capital so I have to tell them that Ankara was a small town when Ataturk carried the capital here and that its population at the time was around 25000. And now we see areas such as Batıkent and Bilkent, that are integral parts of the city. On the other hand, we have the ODTÜ campus and surrounding green areas. This is one thing I would like to remind this city, the importance of such green and natural areas. So the growth of population from 25000 to 4,5 million is, I think, quite rare in the world. One other thing that many people are not aware of is the fact that Ankara is very old. It is even even older than the Roman Empire. Very few people know that there is a Roman Temple here. Emperor Augustus has his *res gestae*, a list of his achievements, in Ankara and it is the best preserved example of such archeological findings in the world. It was called *Ancyra* at the time and this name dates way back to the Phrygians. So people have the traces of Phrygians here and the other groups that followed afterwards. This is something to be aware of regarding this land: how old it is. It is a nice city to live in, very convenient for work and family. Ankara is also the most competitive city in Turkey. One

complaint would be traffic as it becomes more and more time consuming. Pollution of course is also growing. I can see that some buses and minibuses produce this dark fume. As far as I can see, traffic rules are not sufficiently enforced. My third small suggestion would be something that I already told to Mayor Gökçek. Ankara has a unique chance about the Elmadağ region. That area can be transformed into a national park. The place is not well developed now, but it is full of beauties and lakes. I know that it takes time to accept and implement new notions. Many people think that land is still plentiful and things like this are not that crucial. Of course such a project needs far sightedness and much planning ahead. And, perhaps, the city has more pressing problems before a project like this.

Q: How is the life of a diplomat in Ankara? Where do you usually go? How do you spend your time?

A: When we have guests, we have a fixed tour. We visit Anıtkabir, the museum. The Museum of Anatolian Civilizations is fantastic and very understated. Well, I guess there it has its charm. Its content is very rich. After so many visits I can guide my guests on my own. In the castle area there are some nice restaurants with a nice view of the city. We also go to places on Arjantin and Filistin Streets. Except the official events, where I can be found most likely is Eymir lake and ODTÜ

campus. There I do my running to keep fit. On weekends and holidays we travel in the country. I travel a great deal. I said earlier I have not been to Istanbul too much, but I traveled all around Turkey. I can confidently say that I probably have seen more of Turkey than any other Turkish diplomat has. Because they are quite amazed when they hear all the places I have seen. Before I leave, I want to see the Şeytan Mountains as well, since the name makes me curious. In addition to cities and countryside, I have walked on the Lycian way, near the Kaş and Kalkan area, which I know very well. I also visited incredible amounts of antiquities. I always say the same; Turkey has more classical antiquities remains than Greece or even Italy. I am informed by the Ministry of Culture that the number of antique sights in Turkey is 60-70 thousand, many of them still undiscovered. I should also tell you that I go to jazz clubs as well.

Q: You already mentioned a potential answer to this question... If you compare Ankara with a Dutch city, as far as its city culture, atmosphere etc. is concerned, which one would be the most similar one and why?

A: That would be The Hague. Not only because it is the seat of the government but also because it is neither the major economic nor the cultural center. Amsterdam of course is

cultural capital as well as the financial hub, just like Rotterdam as a harbor city and being economically strong. That trio looks more or less like Ankara-Istanbul-Izmir in Turkey. The comparison of these three Dutch cities are also similar, as The Hague is rather boring – but do not tell this to the mayor of The Hague, whom I know very well! But the advantage of such cities is that they are quite livable.

Q: Where did you live in Holland when you were working there?

A: Of course as a diplomat I spend most of my time abroad. When I worked in Holland for 8 years I chose to live in Leiden. As you know I have an academic past in Leiden is a university city. After Cairo, I did a lot of research in the Arabian Peninsula on tribal poetry and oral narratives and I have produced 5 volumes of that, which was published by Brill. I was invited to Leiden University to teach... At the ministry I was working at the Middle East and Africa Department, so it was a close area. And the library in Leiden is really good. As you see, I chose to live in Leiden to combine government and university. But I do not know where I will live next time I have to stay in Holland. We will see about that later.

Q: We know you have a daughter who really liked and bitterly left her friends and Turkey to study philosophy at the Amsterdam University.

Were her opinions too different from yours about life in Turkey? Did her experiences make a contribution to how you perceive things?

A: She loved being here. She had a very good chemistry with her friends at the Bilkent International School, 80 percent of which were Turkish. I think she is one of the people that went away as a real ambassador for Turkey, but not in any kind of artificial way. Before Ankara, she was in school in Islamabad and that was difficult for her, let's say as a western girl. But here she was very enthusiastic about her life. She is still in touch with them and when she comes here in Christmas and other holidays her other friends from Canada, UK and other countries come too and she disappears already on the first night in Tunali area. She also learned skiing in Kartalkaya, we used to go there in winters. She is planning to go to Japan next year for her studies. Ankara and her school here gave her an international outlook, which is something I really appreciate. You realize over and over again, from what you hear of your friends who come to visit you, that Ankara is a much more modern and advanced place than they thought on the basis of its current image in Europe. I think this is without exception the case.

Q: What would you say about the cultural life in Ankara?

A: We go to concerts often. The Presidential Concert Hall is renovated and we have been there for a few concerts. We also go to Bilkent Symphony Orchestra. We go to opera less than we go to concerts. So it is good, but not as vibrant as the. We also like to stay at home and read; you have quite an opportunity to do this in Ankara! I guess for the size of the city, cultural elements could be more and I hear often that it is becoming more. Compared to the situation a few years ago, I guess there are more options to choose from. As far as literature is concerned, I cannot go much beyond Orhan Pamuk. I read his "Snow", which is set in Kars and is very interesting. I read more of non-fiction, like history, modern history and political works on Turkey, to understand the dynamics of the country.

Q: So, talking about the dynamics of Turkey, did you manage to understand them? Because there are only a few who can!

A: Well, that is correct. Even Turkish people are sometimes lost. But the more you read, the more questions appear in your head. I can say that I have a general idea, but to compress that into a few sentences will be quite difficult. It is a stereotype to say it is very complex, so I will not do that. But one thing I want to point out is that Turkey is a very diverse country, despite its image of being homogeneous. One of the things I do when I meet people is to ask where they are from. If he says Ankara, then I ask about his grandparents. In

The end, most of the time you get a very diverse background.

Q: If you were a Turkish citizen, where would you like to live in Turkey and what would you like to be occupied with?

A: I would like to be an anthropologist or a sociologist and to travel around and to interview people about their lives, or I would like to be a journalist but not one who has to produce stories every night. And not to be in academic life as well, due to some constraints it might bring. And maybe in the winter I would like to live in Istanbul and in summer in Kaş or so. I think that for a writer it is still hard to escape from Istanbul. And, of course, I would need the money to rent an apartment with a nice view of the Bosphorus.

Q: You are going to leave Turkey in summer. What will you miss besides Turkish cuisine?

A: Besides Turkish cuisine?! There are so many things I will miss. Opening the newspaper in the morning and reading about all these fascinating developments and events and trying to find out what is going on. The ability to live in a country where millions of people around the world spend their year dreaming to spend their holiday. So that is a great privilege. The culture, the history, traveling, having very nice colleagues here at the Embassy and at the Dutch Institute: I will miss my work.

This is a very large Embassy we have. It is one of the few embassies that have an agriculture office as well; I think only the American Embassy, the German Embassy and the Dutch Embassy have such an office. A lot of people here got to know their home society better than when they had stayed in Holland. For instance, our police department here, they get so many visits and colleagues from the Netherlands. They would never have got to know so many colleagues in Holland, if they had not been here. So our relations are very intensive and go much deeper than only on diplomatic level. You should not be so modest about your country. This country has much to offer. I think no matter where we go, it cannot be better than Turkey.

Q: Your support for the Alumni Association has been clear and substantial since the very beginning. Why is that so? What are your expectations from NAATR?

A: Alumni associations are quite important and we should give them all our support because they are also our network in your society and in our society and more than only the diplomatic foreign ministry traffic and to be the supporter of these associations became a part of official foreign ministry policy in the Netherlands. Because you are able to tell the Turkish society the truth about the Dutch society. You have your experiences there. You are also able to inform other people through your website, through your network. Because if I say

something they think that as I am a diplomat I am saying all sweet words about my own country. You can also be quite critical and I know foreign students face some problems in the Netherlands. To have this kind of special relationships embodied in persons with academic experience in our country is extremely valuable and what we are grateful for is that you have taken the initiative. I always like to tell you again: Never hesitate to call and ask for any kind of support for your association. We appreciate that you come from the Netherlands with positive feelings for Holland. It is our job to be grateful to you for that and to help you to nurture it. In 2012 we will have the 400th anniversary of our diplomatic relations. Of course we want to make it an important occasion. As I am sitting here and talking to you, I think the alumni should be part of that celebration. Two of your alumni have written very learned dissertations on Dutch-Turkish relations. One of them is a very big study on the first Dutch ambassadors to Turkey... and the other is on the economic relations between the Dutch and the Ottomans... so we should use these occasions and make your organization a flourishing one. Keep me informed.

Q: What would be your farewell message to the alumni in Turkey?

A: Don't underestimate yourself, the Turkish potential. You can be very confident about the future of your country because you have innate strengths which make

it the people who you are. We have tremendously enjoyed working with you and we admire what you are doing. You should never hesitate to call Dutch Embassy for support to your organization. You deserve our support and we will give you our support. Maybe there should be more regular get-togethers, maybe we have a team to discuss and informal cocktails or so... If you think it is a good idea, I think on our side we will be happy to do that.

***Kutluay Karabalık and
Nadire Özdemir***

NEWS IN BRIEF

Here is a very brief selection of NAATR activities since December 2008:

- 19 December 2008, Evening of Turkish-Dutch history and the presentation of the “Canon of Dutch history” in Turkish, and Panel on Introductions on Turkish Dutch Society, Celebration of the first anniversary of the NAATR, Royal Netherlands Residence, Ankara.
 - **Panel 1** - " Early period of Turkish-Dutch diplomatic relations", Assoc. Prof.Dr. Bülent Arı from TOBB University.
 - **Panel 2** - "Historical roots and evolution of Turkish-Dutch economic relations", Prof.Dr. Mehmet Bulut from Baskent University.
 - **Panel 3** - “Turkish-Dutch relations today”, Mrs. Lily Sprangers, director of the Turkey Institute in The Netherlands.
- 12 February 2009, Prof. Dr. Arzu Oğuz (Ankara University), "Türkiye'de Fikri Mülkiyet Hukuku Eser ve Eser Sahibinin Hakları" together with NIHA.
- 2 April 2009, Doç.Dr. Levent Gönenç and Levent Cantek (Ankara University), “Karikatür ve Muhalefet ” together with NIHA.

İstanbul’da Corps Diplomatique ve Hollanda Elçisi Haga’nın İlk Günleri

Bu tebliğde, Staaen Generaal tarafından 1612 yılında orateur olarak gönderilen Cornelis Haga’nın İstanbul’daki ilk günleri ve mevcut corps diplomatique tarafından kendisine takınılan tavır hakkında kısa bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Aziz Mahmud Hüdâyi’nin Hollanda Kapitülasyonlarındaki Rolü

Hollanda’da İspanyol hakimiyetine karşı 1567’den beri süregelen isyan, 1609 yılında 12 Yıl Mütarekesi’nin imzalanması ile son bulmuştu. Bu savaşlar

sırasında Hollanda gemi teknolojisini iletmiş ve Brezilya’da, Amerika’da ve Uzakdoğu’da çoktan koloniler kurmaya başlamıştı. Fakat yine de hem hammadde temini, hem de ticaret için çok büyük bir pazar hacmi oluşturan Levant piyasasına girmeleri gerekiyordu. Bunun için Osmanlı padişahından ahdnâme almaları şarttı. Bilindiği üzere yabancı bir ülke tüccarının Osmanlı topraklarında ticaret yapması, Sultanın onlara kapitülasyon ihmanı ile mümkündü.¹ Cenevizlilere 1352’de verilen ilk kapitülasyonlardan sonra Venedik, Floransa ve Dubrovnik tüccarlarına ticaret imtiyazı verilmişti. İlk genel kapitülasyonlar ise 1569’da Fransa’ya, ardından 1583’de İngiltere’ye verilmişti. Hollanda’nın, bu ülkelerle ticari rekabette başarı sağlamak için, mutlaka Levant pazarına girmesi gerekiyordu. Osmanlı padişahından alınacak kapitülasyonlar

Levant pazarını açacak, hem de tüm Akdeniz, Karadeniz, Balkanlar ve Ortadoğu’nun en güçlü devleti tarafından diplomatik tanınma sağlayacaktı. O devirde Levant ticareti o kadar kârlıydı ki, XVII. asır başlarında Londra’da “Türk tüccarı” demek milyoner olmakla eşanlamlıydı.²

İspanya ile mütarekenin imzalanmasının hemen ardından, Staten Generaal’in 1610 yılında Osmanlı devleti nezdinde yaptığı teşebbüs, biraz gecikmeli de olsa, cevap buldu. İstanbul’dan gelen cevapla birlikte, Sultandan kapitülasyonlar alma ihtimali büyük bir coşkuyla karşılandı. Bunun üzerine Staten Generaal 15 Temmuz 1611 günü Bâb-ı Ali nezdinde bir elçi göndermenin faydalı olacağı kararını aldı ve Cornelis Haga İstanbul’a elçi olarak gönderildi.

Haga riyâsetindeki heyet 17 Mart 1612 günü İstanbul'a ulaştı.³ Hollanda elçilik heyetinin İstanbul'a gelişinden önce Kaptan-ı Derya Halil Paşa İstanbul'daki mukim corps diplomatique nezdinde bazı temaslarda bulundu. Bu sırada İstanbul'da görevli olan diplomatlar, Venedik balyosu Simon Contarini, İngiliz elçisi Paul Pindar ve yeni görevlendirilen Fransız elçisi Sancy idi. Bu görüşmelerde Halil Paşa onlara United Provinces⁴ (Birleşik Vilâyetler) ile Bâb-ı Âli'nin resmî münasebetler kurmakta eskisi kadar istekli olmadığı intibasını vermişti. Venedik balyosu Simon Contarini'nin raporuna göre, İngiliz elçisi ile yaptığı istişarede, Kaptan-ı Derya artık Hollanda ile ittifak kurmanın siyâseten zararlı olduğuna inanıyordu. Dahası, Fransız elçisi Baron Achille De Harley Sancy'nin gelişiyile, yeni müttefikler aramaktansa, eski dostlarla ilişkileri pekiştirmeyi padişaha tavsiye etme kararı almıştı.⁵ Daha sonraki gelişmeler, Halil Paşa'nın İstanbul'daki mukim elçileri tedirgin edip onların muhalefetlerine karşı bir tedbir olarak böyle bir tavır sergilediğini gösterecektir. Cornelis Haga ise, yola çıktığından beri, İspanyolları tedirgin etmemek için, misyonunun Osmanlı devleti ile ittifak kurmakla alakası olmayıp, Osmanlı topraklarında tutulan Hollandalı esirleri kurtarmakla sınırlı olduğu haberlerini yayıyordu.

Cornelis Haga İstanbul'a gelir gelmez, Halil Paşa – deyim yerindeyse - onu hemen himayesine almıştır. Gerçi artık Kaptan-ı Derya değildir, fakat

Halil Paşa Divan-ı Hümâyün'da etkin bir vezir olarak kalmıştır. Halil Paşa, gelir gelmez Haga'ya kendi tercümanı Paul Antonio Bon'u göndererek aleyhine kordiplomatiğin İstanbul'da çevirdiği entrikalardan onu haberdar etmiştir.⁶

Aradan geçen süre içinde Cornelis Haga, işinin hiç de sandığı kadar kolay olmadığını anlayacaktır. Üç gün sonra baş başa görüştüklerinde, Halil Paşa onu Fransız ve Venedik elçilerinin faaliyetlerinden haberdar etmiştir. Bahse konu elçiler, padişahın Haga'yı huzura kabulünü ve muhtemel bir kapitülasyon ihsanını engellemek için 10 000 altın rüşvet dağıtmayı vaat etmişlerdir.

Bu durumu aşmak için Halil Paşa destek vermekle kalmaz, Haga'ya bazı pratik tavsiyelerde de bulunur.⁷ Kaptan-ı Deryalık yapan Halil Paşa, yükselen Hollanda denizciliğinin farkında olduğundan, ne pahasına olursa olsun, İspanya tehdidine karşı

¹ Halil İnalçık, "İmtiyâzât", *Encyclopedia of Islam*, 2. baskı, c IV,

² Charles Wilson, *The Transformation of Europe, 1558-1648*, Berkeley & Los Angeles: Univ. Of California Press, 1976, s 135.

³ K. Heeringa, ed., *Bronnen Tot De Geschiedenis Van Den Levantschen Handel*, I, 's Gravenhage: Martinus Nijhof, 1910, s 207.

⁴ Vereenigde Provincen.

⁵ *Calendar of State Papers, Venice*, XII, s 177.

⁶ K. Heeringa, ed., *Levantschen Handel*, I.,

Hollanda ile siyasi münasebetler kurmanın faydasına inanmaktadır. Bu yüzden Bâb-ı Âli nezdine gönderilen bir yabancı elçinin uyması gereken teamülleri ona açıkça anlatır. Bâb-ı Âli'ye gönderilen bir yabancı büyükelçi padişaha getireceği ağır hediyelerden başka Sadrazama, Kubbe vezirlerine, Yeniçeri Ağasına ve Şeyhülislama da peşkeş çekmek zorundadır. Bunun karşılığında kendisi de getirdiği hediyelere mümâsil bir karşılama görerek hil'atlar giyer ve talep ettiği hususlar dikkate alınır.⁸ Getirdiği hediyeler dostluğun ve sadakatın bir simgesi sayılır. Hele ilk defa gelen bir elçinin, padişahın dostluğunu kazanması için bu hususları daha fazla dikkate alması beklenir. Durumu Haga'ya anlatan Halil Paşa, eğer Sultanın huzuruna kabul edilmeyi istiyorsa bu hediyeleri mutlaka dağıtmasını tavsiye eder. Haga ise, Hollanda'dan getirdiği hediyelerden başka bir şey vermeye yetkili olmadığını söyler. İstanbul'da mukim Fransız, İngiliz ve Venedik elçilerinin entrikalarını boşa çıkarmak gayretiyle Halil Paşa, Haga'ya vezirlere dağıtması için kendi kesesinden 3000 altın borç verir.⁹

Haga, Halil Paşa'nın desteğiyle, İstanbul'da üst düzey yetkililerle görüşmeye başlar. 23 Mart'ta Kaymakam Damad Mehmed Paşa kendisini huzura alır. Haga, ertesi gün diğer vezirlerle görüştürülür. Vezirler Haga'yı Fransız, İngiliz ve Venedik elçilerinin aleyhte propagandalarından haberdar ederler. İlk taarruz Venedik balyosu ile Fransız elçisinden gelir. O gün,

Kızlarağası vasıtasıyla Sultan arzuhalde, Hollanda'ya verilmesi muhtemel kapitülasyonların Birinci Ahmed'e ulaştırdıkları Osmanlı devletine ne kadar zararlı olacağını savunurlar. Bir sonraki gün Haga, Şeyhülislam Hocaâde Mehmed¹⁰ Efendi'yi ziyaret eder. O da kendisine hüsn-i kabul gösterir. Bu Haga için müspet bir puandır, çünkü yabancı bir devlete kapitülasyonların verilmesinde Şeyhülislam'ın rolü önem arzeder.¹¹

İstanbul'a gelişinin üzerinden yaklaşık bir ay geçtikten sonra Haga, herhangi bir diplomatik ilerlemenin olmayışından endişelenmeye başlar. Mamafih, İstanbul'da bu gibi meselelerde kendisine danışılan ve sözü dinlenen ruhânî bir otorite vardır: *Şeyh Aziz Mahmud Hüdâyî*. Halil Paşa, Şeyhin müridi olduğundan bütün meselelerinde onun fikrini almaktadır. Sefere hangi gün çıkılacağına bile onun tavsiyesi ile hareket edilmektedir.¹² 25 Nisan'da Halil Paşa, Haga'yı alıp Üsküdar'a götürür ve dergâhında Aziz Mahmud Hüdâyî'nin elini öptürür. Görüşmede, Haga'nın saygılı ve hürmetkâr tutumunu beğenen Hüdâyî, Hollanda tüccarına kapitülasyonların verileceğine dair teminat verir.

Üstelik diğer elçilerin takındıkları düşmanca tutuma karşı, Haga'yı desteklediğini açıkça belli eder. Bundan sonra Haga, vezir Halil Paşa'dan başka iki ruhânî otoriteden destek alır:

Şeyhülislam Hocaâde Mehmed Efendi ve Şeyh Aziz Mahmud Hüdâyî.¹³

⁷ Akdes Nimet Kurat, *Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1610)*, Ankara: A.Ü. DTCF Tarih Enstitüsü Yay., 1953, s 116; Alexander De Groot, *The Ottoman Empire and the Dutch Republic: A History of the Earliest Diplomatic Relations 1610-1630*, Leiden-İstanbul: 1978, s 107; J. H. Kramers, "The Netherlands and Turkey in the Golden Age", *Analecta Orientalia*, vol I, (Leiden: 1954), s 120.

⁸ Osmanlı diplomasisinde hediyelerin önemi ve diplomatik merasim için bkz. Halil İnalçık, "İmtiyâzat", *Encyclopedia of Islam*, 2. baskı, c III, Leiden: Brill, 1971, 1179-1189; Zârif Orgun, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Name ve Hediye Getiren Elçilere Yapılan Merasim", *Tarih Vesikaları*, c 1, (1942), 407-413; Mübahat Kütükoğlu, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Fevkalade Elçilerin Ağırlanması", *Prof. Dr. Ercüment Kuran'a Armağan*, Ankara, 1989, s 199-231; Bülent Arı, 'Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period', *Ottoman Diplomacy*, içinde, ed. A. Nuri Yurdusev, New York: Macmillan Palgrave, 2004, s 36-65.

⁹ Hollanda Devlet Arşivi, Den Haag, ARA, Staten General, 1.01.08/12593.11 numarada kayıtlı Halil Paşa'nın Staten Generaal'e mektubunda bu durum "elçinüz, ben hâlâ ol cânibden getirdiğüm pişkeşden gayrı nesne vermeğe izin yokdur deyu cevab vermekle, maslahatinuz ileri gelsün deyu bu muhibbinüz gayretinüz çeküb âhar kimesneye muhtâc etmeyüb arzinuzu siyâneten, kendi yanımızdan masrafinuz için üç bin filori harc etmişizdür" sözleriyle açıklanır.

¹⁰ Osmanlı bürokrasisinde ve Sultan nezdinde son derece etkili ve padişahın hocası olan Hoca Sadeddin Efendi'nin oğlu.

¹¹ Halil İnalçık, "İmtiyâzat", s 1179.

¹² Bu hususta Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Halil Paşa'ya gönderdiği bir mektup dikkat çekicidir: "Sefer-i hümâyün tedâriki ile hâlinüz nice dür? İbtidâ-i sefere kağrı gün mübârekdir diye sual olunmuş. İnşallâhu teâlâ Cumâde'l-âhirenin Düşenbe günü yevm-i mübârekdir. Sihat ve selâmetle şürû oluna. Hazret-i melik-i ekber kemâl-i kereminden feth u nusretler müyesser eyleye", Aziz Mahmud Hüdâyî, *Halil Paşa'ya Mektuplar*, Üsküdar, Hacı Selim Ağa Kütüphânesi, Hüdâyî Efendi, No: 262, s 3. Mektupların bir nüshasını tarafıma temin eden Gonca Baskıcı'ya bu vesileyle teşekkürü borç bilirim.

¹³ K. Heeringa, *Levantschen Handel*, s 231.

I.Ahmed Tuğrası

Haga, Şeyhle görüşmesinin semeresini derhal alır. İki gün sonra öğle vakti gelen haberde, Kaymakam Mehmed Paşa'nın Sultan I. Ahmed'e, Haga'yla 29 Nisan günü Üsküdar sarayında huzura kabul etmesini tavsiye ettiği haberini alır. Bu haber Haga'yı tam manasıyla şoke eder. Haga'nın Üsküdar Sarayı'nda kabul edilmesi onu States Generaal'den mektup getiren alelâde bir kurye durumuna düşürecek. Haga'nın misyonu ise, Sultan'dan Hollanda tüccarları için müsait şartlarda bir kapitülasyon almaktır. Böylece ona cephe alan kordiplomatik büyük bir zafer kazanacağı benzemektedir. Bâb-ı Âli'de vaziyetin bu kadar çabuk değişebildiğini görmek, Haga'yı oldukça şaşırtır. Padişahın huzuruna Topkapı Sarayı'nda 'Galebe Divan'¹⁴ protokolü ile kabul edilmeyi sağlamak için bir şeyler yapmak gerekmektedir. Sultan I. Ahmed hâlâ Üsküdar Sarayı'ndan dönmemiştir. Bir yandan kordiplomatik onun aleyhine her türlü faaliyete devam eder. Haga artık tam ümidini kaybetmek üzereyken

Vezir Halil Paşa, Defterdar Ekmekçizade Ahmed Paşa, Vezir Davud Paşa ve Kaptan-ı Derya Kara Mehmed Paşa'nın desteğiyle Kaymakam Hadım Mehmed Paşa'yı 1 Mayıs 1612 günü Haga'yı Sultan I. Ahmed'in huzuruna çıkartmaya ikna eder.¹⁵ Hollanda elçisi bu gelişmelerin ardından huzura çıkıp, Latince olarak padişaha hitabesini okur ve hediyelerini arz eder. Sultan da Haga'nın tavr-ü vakarını beğendiğinden, kendisine hil'atler giydirilir. Nasıl Aziz Mahmud Hüdâyî Haga'nın huzura kabulünde anahtar rolü oynadıysa, müsait şartlarda ticaret imtiyazları sağlamak için de Şeyhülislamın fikhen muvafakatı gerekmektedir. Bu nedenle Haga, 16 Mayıs'ta Hocasâde Mehmed Efendi'yi ziyaret eder. Çok geçmeden kendisine Divan'dan Hollanda kapitülasyonları verilir.¹⁶ Haga misyonunun kapitülasyon almakla sınırlı olduğunu düşünmekte ve bunu temin eder etmez de Hollanda'ya dönmeyi planlamaktadır. Fakat onun kısa süreliğine geldiği elçiliği yirmi yedi sene sürecek ve ancak 1638 yılında Sultan IV. Murad'dan ülkesine dönme izni alabilecektir.¹⁷

Hollanda'ya kapitülasyon verilerek Katolik ligaya karşı Hristiyan dünyadan bir dost ülke daha kazanılmış olur. Mamafih, geçen zaman içinde Hollanda'nın Devlet-i Aliyye'ye ticaretten başka bir faydası olmamakla birlikte, dostluğun sürdürülmesi bir raporda şu ibarelerle savunulmaktadır:

"İngiltere ve Felemenk ile dahî dostluk tutmak gerektir; dâd u

¹⁴ İstanbul'a gelen büyükelçiler, Sultanın huzuruna 'Galebe Divan' denilen özel bir merasimle kabul edilirdi. Bunun için öncelikle senede 4 defa tekrar eden ve Yeniçerilere maaşlarının dağıtıldığı ulûfe günü seçilirdi. Binlerce Yeniçerinin ulûfelerini aldığı kalabalık merasim dolayısıyla gelen büyükelçi etkilenmeye çalışılırdı. Divan'da büyükelçiye ziyafet verilir, ardından Babüssaade'nin hemen ardındaki arz odasında huzura kabul edilir, orada hükümdarından getirdiği hediyeleri ve mektubu padişaha arz ederdi.

¹⁵ K. Heeringa, *De Eerste Gezant Bij De Verheven Porte*, Utrecht: A. Oosthoek, 1917, s 27-28.

¹⁶ Evâil-i Cemâziyelevvel 1021 / 2-11 Temmuz 1612 tarihli Hollanda kapitülasyonları 6 Temmuz günü Haga'ya teslim edildi. Bülent Arı, *The First Dutch Ambassador in İstanbul: Cornelis Haga and the Dutch Capitulations of 1612*, Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi, 2003, s 130.

¹⁷ Haga Sultan I. Ahmed'in huzuruna çıkabilmek için Kaymakam Hadım Mehmed Paşa'ya sunduğu arzuhâlinde bunun kolaylıkla halledilebileceğini zannediyordu: "*Heman devletlu başınız için nâmemizü rikâb-ı hümâyuna arz buyurub kalîl ve kesîr her ne ise getirdiğimiz pişkeşimizü kabul edüb, nâmemizü yazub, ale't-ta'cîl kulunuzu gönderesiz inşallâhu teâlâ*", Paris Bibliothèque Nationale, Supplement Turc, No: 118, belge 168, s 155.

sitâd ve ticaret için devlete elzemdir; gerçi ticaretden gayri mezbûrânın devlet-i hümâyuna faydaları yokdur; ammâ adâvetde zarar edebilürler; zirâ mezbûrân her dâim Nemçe imparatoru ile dostlukda ve ittifak üzere bulunmalarıyla yine güçlü Fransıza mukâbil durabildiler. Ammâ anlardan birisi heman ayrıldığı gibi kalanları bir şeye kâdir değildir; ol ecilden Nemçe'den ilerü İngiltere ve Felemenk'in hatırın gözetmeğe der-i Devlet-i Aliyye'ye mâkul ve nâfidür.¹⁸

Haga İstanbul'a geldiği sırada İran harplerinin ikinci safhası sürmektedir. Kuyucu Murad Paşa İran seferinde iken taraflar arasında bir üstünlük sağlanamadığından, ertesi yıl yeni bir sefer planlarken, 5 Ağustos 1611'de vefat eder. Yerine, Nasuh Paşa Veziriazam ve Şark seferine serdar tayin edilir. Şahın sulha meyletmesi ile elçiler teatisinden sonra Nasuh Paşa İran sefaret heyeti ile İstanbul'a döner¹⁹. Cornelis Haga'nın İstanbul'a gelişi ve Hollanda kapitülasyonlarının ihsanı, Nasuh Paşa'nın yokluğunda gerçekleştiği için, Nasuh Paşa seferden döner dönmez kapitülasyonların iptalini ister. İstanbul'da mevcut kordiplomatik de Hollanda kapitülasyonlarının iptali için Nasuh Paşa'dan meded ummaktadır. Halil Paşa, eğer Haga bu şartlar altında İstanbul'dan ayrılacak olursa, arkasından çevrilecek entrikalar sonucu kapitülasyonların iptali ihtimaline karşı Haga'nın bir süre daha kalmasını ister. Haga, Nasuh Paşa'yı geldiği gün, diğer Paşalarla beraber, çadırında ziyaret etmiştir. Fakat ilerleyen günlerde Nasuh Paşa'nın Hollan-

da tüccarına karşı ilgisizliği devam eder. Bu hususta Halil Paşa şahsen imparatorluğun çeşitli yerlerindeki Beylerbeyilere mektuplar yazarak Hollanda tüccarına her türlü kolaylığın sağlanmasını rica edecektir.²⁰

Çok geçmeden Akdeniz'in bütün büyük limanlarında Hollanda konsoloslukları açılır. Bu durumda bağımsız Hollanda devletini dünyada ilk tanıyan devletin Osmanlı İmparatorluğu olduğunu kaydetmemiz gerekir.

Aziz Mahmud Hüdâyi'nin İran Elçisine Karşı Tutumu

Osmanlı Devletini bu devirde uzun süre uğraştıran meselelerden birisi de 1578-1590 arasındaki İran savaşlarıdır. 1571 İnebahtı felaketinden iki yıl sonra, Bâb-ı Âli Venedik'i Mukaddes İttifak'dan ayırmayı başararak, müstakil barış andlaşması imzalar. Ardından, Tunus'u İspanyollardan geri almayı başarır (1574). Bu sırada, Hollanda'daki isyancılara karşı durum iyiye gitmediğinden, iki cephede birden savaşı sürdürmek istemeyen İspanyollar, Bâb-ı Âli ile mütareke imzalamak için İstanbul'a gizlice bir temsilci göndermişlerdir. İkinci Philip, 1574'de Tunus'da çarpışırken yaralanan ve bir gözünü kaybedip esir düşen, 1576'da Ragusalı bir tüccar tarafından fidye mukabili kurtarılan Milano'lu bir şövalye olan Giovanni Margliani'yi İstanbul'a gönderir. Margliani, diğer diplomatlardan adeta saklanarak gizlice hareket etmektedir. Muhakkak ki, Türklere barış istemek, Katolik Majeste için Hristiyan dünyaya izah edemeyeceği bir zayıflık ifadesidir. Margliani ile barış müzakeresi

¹⁸ "Bâb-ı Âli Nasıl Bir Siyaset Takip Etmelidir?" Stokholm Riksarkivet, Turcica. K. V. Zettersteen's Vereichnis, I N 127'den nakleden Akdes Nimet Kurat, *XII Karl'ın Türkiye'de Kaldığı Zaman Ait Metinler ve Vesikalar*, İstanbul, 1943, s 150.

¹⁹ İran elçi heyeti 1 Şaban 1021 / 27 Eylül 1612'de İstanbul'a ulaştı. B. Kütükoğlu, *ibid.*, s 278-279; Nasuh Paşa elçilerden bir hafta önce 20 Eylül 1612 günü gelmişti, K. Heeringa, *Levantschen Handel*, s 282.

²⁰ Bülent Arı, *The First Dutch Ambassador in Istanbul*, s 154-156.

yapmak bir bakıma Bâb-ı Âli için de 'kendi diplomatik teamüllerinin çiğnenmesi' de-mektir.

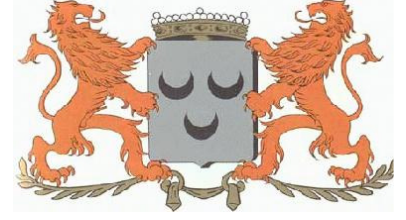
Osmanlı hükümeti ancak ağır hediyelerle birlikte gelen büyükelçi statüsünde birini muhatap alır.²¹ Hâlbuki o sene her iki tarafın da acelesi vardır ve müzakerelerin ilkbahardan önce sonuçlanması gerekmektedir. Nihayet 7 Şubat 1578 tarihini taşıyan bir belge ile Paşa, Osmanlı donanmasının o yıl Akdeniz'e açılmayacağı sözünü verir.²²

1576'da ölen İran Şâhı Tahmasb'ın 12 oğlu vardır. Ölümünün hemen ardından Haydar tahta çıkarılmışsa da, çok geçmeden ikinci İsmail onun yerini alır. Kardeşlerini ve ileri gelen devlet adamlarını öldürten İsmail, 1555 andlaşmasından beri Osmanlı Devleti ile süregelen barış siyasetini bozar. Doğu'daki Kürt beylerini çeşitli vaadlerle kendi tarafına çekmeye başlayınca, ilişkiler gerginleşir. İsmail'in 1,5 sene içinde ölmesi üzerine, yeniden taht kavgaları başlar. Van Beylerbeyinin karışıklıktan faydalanılması doğrultusundaki raporlarına istinaden, Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın muhalefetine rağmen, diğer Osmanlı vezirleri İran'a savaş açılmasına karar verir. İlk yıllarda, aşiretlerin birbiriyle uğraşmasını fırsat bilen Osmanlı orduları, İran'da kolaylıkla ilerliyorlardı. Tebriz'i alıp Kafkasya içlerinde ilerleyen Osmanlı kuvvetleri, alınan yerleri muhafaza için her sene muazzam masraflarla seferleri tekrar etmek

durumunda kalmaktaydı. Beklenenden çok uzun süren savaşlar sonunda, İran'la ancak 12 yıl sonra barış imzalanabilmiştir.²³

Aziz Mahmud Hüdâyî, Ferhad Paşa'nın 1586 yılında ikinci defa Tebriz üzerine serdarlığında yaptığı sefere de katılmıştır.²⁴ Doğuda dağlık arazide yapılan seferin zorluklarına ve İran'ın arzettiği tehlikeye yakından vâkif olduğu söylenebilir. Hele Safevî İran'ın Doğu Anadolu'daki Türkmenlerle ittifak halinde dinî bakımdan yarattığı tehlikenin farkında olan Hüdâyî, askerî ve diplomatik tedbirler alınmasının ısrarla üzerinde durur. Tebriz'i İran muhasarasından kurtarmaya giden Ferhad Paşa'nın kazandığı başarı üzerine, Veliâhd Hamza Mirza Osmanlı devleti ile sulh yapmaya ve küçük oğlu Haydar Mirza'yı da musâlaha hususundaki samimiyetinin delili olarak İstanbul'a göndermeye razı olmuştur. Ferhad Paşa da Çaşnigir Veli Ağa'yı sulh şartlarını müzakere ve şehzadeyi almak üzere Karabağ'a göndermişken, Hamza Mirza, mahbûbu Hüdaverdi'nin hançeriyle katlolur.²⁵ Birkaç ay sonra Abbas Mirza'nın İran tahtına cülûsu²⁶ üzerine olaylar farklı bir hal alır. Barışa karşı olan Abbas, sulh taraftarı emirleri de katledince, musalaha yolu birkaç sene daha kapanmış olur.²⁷

Mamafih, Şah Abbas, istediği neticeyi alamayıp, Osmanlı ordusunun ardarda zaferler kazanıp Gence'yi de fethi haberi üzerine, sulha mani olan Mürşid Kulu Han'ı öldürtür. Kardeşinin Mirza'yı rehin olarak İstanbul'a

Gemeente Sluis

²¹ Bülent Arı, 'Early Ottoman Diplomacy: Ad hoc Period', *Ottoman Diplomacy, Conventional or Unconventional?*, Ed. A. Nuri Yurdusev, London: Palgrave, 2004, s 46.

²² Fernand Braudel, *La Méditerranée et le Méditerranéen a L'époque de Philippe II*, tome 2, Paris: Librairie Armand Colin, 1966, s 440.

²³ 1578'de başlayan İran savaşları 21 Mart 1590'da İstanbul'da imzalanan andlaşma ile sona erdi. Savaşın safhaları ve seyri için bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, Ankara: TTK, 1951, s 56-64; Bekir Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Siyasi Münasebetleri*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1993, s 8-200.

²⁴ Ferhad Paşa'nın Tebriz üzerine bu ikinci serdarlığının teferruatı hakkında bkz. B. Kütükoğlu, *Osmanlı-İran Münasebetleri*, s 164-170.

²⁵ 22 Zilhicce 994 / 4 Aralık 1586.

²⁶ Evâil-i Receb 995 / Mayıs 1587 sonları.

²⁷ B. Kütükoğlu, *ibid.*, s 187.

²⁸ Bekir Kütükoğlu, *ibid.*, s 194-200.

²⁹ Gilan'ın kısa tarihi için bkz. Tahsin Yazıcı, "Gilan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c 14, s 68-69.

³⁰ Mektubun tam metni için bkz. Ek 1.

göndermeyi taahhüd eden mektuplarla barış imzalamayı kabul eder. Ferhad Paşa o sene, kışlamak üzere, Erzurum'a çekilmiştir. Haydar Mirza'nın geldiğini bildirince, kışın şiddetine bakmadan derhal İstanbul'a gelmesi emredilir. Ferhad Paşa, yanında şehzade ve elçi Mehdi Kulu Han olduğu halde, Ocak 1590'da İstanbul'a döner. Hoca Sadeddin Efendi'nin kaleminden çıkan sulh ahdnâmesi on iki sene süren harpleri sona erdirmiş olur.²⁸

Sulh şartları arasında askerî ve siyasî meselelerin yanı sıra dinî hususların da zikredilmesi dikkat çeker. Hazret-i peygamberin ashâbı ve halifeleri hakkında şetmin yasaklanması, İran Sünnîlerine karşı nefret telkin edilmemesi bunlar arasındadır. Aziz Mahmud Hüdâyî de Osmanlı'dan yardım isteyen ve Sünnî olan Gilan hakimlerinin desteklenmesine büyük önem vermektedir. Aksi takdirde, İran nüfuzu altına düşecek olan Gilan halkının Safeviliği kabûle zorlanacaklarını bildirir. Bu durumu İran'la akdedilen İstanbul musalahası esnasında Sultan II. Murad'a yazdığı mektupta açıkça görmek mümkündür. Filhakîka, sulhun imzalanmasından kısa bir süre sonra, Şah Abbas bölgeyi hakimiyeti altına alarak halka Şiîliği kabul ettirmiştir.²⁹ Şeyh, mektubunda, o bölgedeki durumu kısaca özetledikten sonra, İran elçisine verilecek cevap hususunda telkinlerde bulunmakta, hatta alınacak fetva suretinin elçiye gösterilerek Gilan'ın Osmanlı himayesinde olmasının dinî bir vecibe olduğunun hatırlatılmasını talep

etmektedir. Kendisinin de Tebriz seferine katıldığını hatırlatarak, İranlılara asla güvenilmeyeceğini, fırsat bulduklarında derhal sulhu bozacaklarının muhakkak olduğu-nu ifade edip, onları Firavunlara benzeterek, ona göre tedbir alınmasını tembihlemektedir.³⁰

Şeyh Aziz Mahmud Hüdâyî'nin bizzat İran seferine gidip oradaki ahvâle vâkıf olması, ardından İran tarafının barış istemeye mecbur kalıp İstanbul'a geldiğinde padişaha izlenecek diplomatik stratejiyi bir anlamda empoze etmesi dikkat çekicidir. İran elçisine verilecek ahidnâme metnini bizzat Hoca Sadeddin Efendi'nin kaleme alması, aradaki mezhep farklılığının diplomatik ilişkilere yansımaları bakımında önem taşır. İki ruhânî otorite, tabiri câizse, İran ile olan ilişkileri yönlendirmede son derece istekli ve etkilidir.

Hüdâyî'nin Batı ile Olan Meselelerdeki Hassasiyeti

1578-90 arasındaki İran harplerinin yorgunluğu atılmadan, uzun yıllar sürecektir olan Avusturya harplerinin içine düşülmüştür. Osmanlı orduları, beklemediği bu harpler karşısında, bütün devlet mekanizmasının düzenini kaybetmiş, üstelik Anadolu'nun asayışı bozulmuş ve Celali eşkıyası hakim olmuştur. Aziz Mahmud Hüdâyî durumun vahametinin farkında olduğundan, hem artan Lehistan tehlikesine, hem de Rusya'nın güçlenmesine karşı devamlı olarak devlet ricalini ikaz etmiştir. Artan batı tehlikesine karşı bilhassa donanmanın güçlendirilmesi, Hüdâyî'nin önem

verdiği hususlardandır. Şark seferleriyle devletin çok fazla meşgul olmasından dolayı batının ihmal edildiğini mektuplarında sürekli belirtir. Ayrıca, Malta şövalyelerinin Hac'ca giden gemileri vurması ve Hac yollarının güvenliğine hâlel gelmesi, Hüdâyî'nin önem verdiği hususlar arasındadır.

Diplomatik meselelerdeki Aziz Mahmud Hüdâyî unsuru, bu dönem için Hoca Sadeddin Efendi ile birlikte ele alınmalı ve onların hem padişah, hem de devlet ricali nezdindeki nüfûzları gözardı edilmemelidir.

Ek: 1) Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Sultan II. Murad'a Mektubu³¹

Tezkîre-i Azîz –kuddise sırruhû-Sa'âdetlü ve mü-rüvvetlü padişahım, zenâdika ve Kızılbaş, her dâim gitmeye başlarından taş. Gilânî, Sünnîler iken bizim reâyâmızdır ve nevgîrimizdir deyu mukaddemâ olduğu gibi ve ettiklerin etmek isterler imiş. Gilan'ın Kızılbaş için tabî olması, Benî İsrâîl'in ferâineye tâbî ve reâyâ olması gibidir. Ol zenâdika kuvveti ve kudreti ve kesreti zamanında haber verirler idi. Benî İsrâîl gibi Sultan Murad cemî'-i muradına ergöre, Rabbü'l-ibâd Musa'sı Harun. Ferhâd ile zenâdika-i Kızılbaş ferâinesin kâm ü kal' etdikten sonra kullarınız Gilânî,

Benî İsrâîlî bakıyye kalan kıbtî çingenine reâyâ olmak ve anun eli altında zebûn ve zaîf olmak revâ değildir. Allah tebâreke ve te'âlâya ve rasûl-i ekrem sallallâhu aleyhi ve selem ve sâir resûle hoş gelmez. Sizler a'lâmsınız ve efhemsiniz. Ve hâlâ Gilan sizlere gelüb böyle istimdâd ve istigâse etdiklerine esgâ buyurub ve kabûl edüb riâyet ve nazar-i inâyet olmak gerekdür. Ve eğer Kızılbaş bakıyyesi kıbtîleri, "biz sizün ile musâlaha etdük, siz aradan çıkun, biz anlar ile ne edersek ederüz" derler ise, siz cevab verinüz; zira sizler padişah-i İslamsınız; melce'-i âmm ü hass ve cümle-i âlemsiniz, Hameyn padişahısınız; Gilan Benî İsrâîlî Müslümanlardır. Sizler sa'âdetimizden ferâine kıbtîsi bakıyyesi çingeninden ve onların ağılâl ve çingeninden halâs için sığınagele ve istimdâd ve istigâse ve himâye lazım.

Kızılbaş çingenine şöyle cevâb verilsin ki -ve fetvâ-yı şerîf de oluna- bu makûlelerde biz anlara istigâse ve îânet lazım mıdır ve etmek isek vebâl-i azîm olur mu? deyu fetvâ vereler. Ve fetvâyı anlara gösterüb, işte Gilan halkı Sünnîlerdir; sizler zındıklar ve kıbtîlersiz; evvel anlara taslîtiniz zarûrî idi ve Şer'î değildi. Şimdi zarûret ref' olundu. Ol Sünnîlere zulm ü ta'addî ve tazyîk etmek istersiz ve anlar bizden isterler ise muktezâ-yı Şer'-i şerîf üzere biz anlara îânet ve igâset ederiz. Etmemeğe kâdir değiliz. İmdî sizlere lâzım olan oldur ki, çün ki bizler mutîyiz dersiniz, bize itâatiniz sıdkına alâmet ol Sünnîleri rencide etmemek.

Anlar da tav'an bize geldi, teslîme ve itaat etdiler. Hamle mutedil ve muntazamü'l-hâl olalım, rızâ-yı Hakk üzerine meşgûl ve mukayyed olalım deyu cevâb verilerse anlar da muzdarr olub ol Sünnîleri rencide etmezler. Cümle Gilan halkı reâyânız olub hâlisen ve sâdikan duâcılarınız olur. Ve Kızılbaş da zebûn olub sizlere münkâd ve mutî' olurlar.

Ve sa'âdetlü padişahım, domuzun kuyruğunu kesmek ile koyun olmaz. Kızılbaş zenâdıkası Müslüman olmaz. Adâvet-i kadîme gulûbundan gitmez. Fırsat esîrleridir. Sizler ile sulhları zarûrîdir. zarûret ref' olunsa Allâhü te'âlâ hıfz u himâyet eyleye, gine tuğyânları mukarrerdir. Sizler ile sulh edüb bu cânibi seddedüb ve öte cânibde olan Sünnîlere birer birer mübâşerete edüb tadrîc ile kudret ve kuvvetlenüb ba'dehü Berriyye'de muâne ve muârazası olmak ihtimali aslâ ve kat'â ref' olunmaz. İmdî Gilan halkı kullarınıza merhamet ve riâyet ve himâyet ve muvâfakat edüb anları da taht-i tasarrufunuza alın. Feth-i cedîddir ve kol ve kanattır. Dâim Kızılbaş ferâinesi kıbtîsi çingeneleri gibi ve çingene-lerden hilâfın bulmayub ifsâd ü izlâlden ârî olub ilâ yevmi'l-kıyâm ümmet-i Muhammet ve ibâdullahı hıfz u hırâset ve savn u sıyânet ve himâyet etmiş olursunuz.

Padişahım ma'zûr buyurasız, gerçi edeb değildir, sizler sa'âdetimiz a'lemsiniz; bu duâcınız da Rumelinde iken ve bunda geldikten sonra fakr ile ziyâde mukayyed olub çok belâ çekmişizdir. Hattâ Adil Giray

Han Kızılbaş'a tutsak olduğunda ve şehîd etdiklerinde ben duâcınız kemâl-i takay-yüdümden ve teveccühümüzdüden ol inkisâr eseriyle münkesir olub baba da mevt mertebesinde marîz olub göçle ref' etdük. Ferhad kulunuz Tebriz'e girdiği vakt bilece bulunduk idi. Dahî gayrılarında nice haller olmuşdur, bu kadar olmuş iken ihmâl olunmaya. Ve's-selâmü ale'd-devâm.

Ek 2) Üsküdar Sarayı

Bilindiği üzere, padişahların bugünkü Topkapı Sarayı 'ndan başka İstanbul'da üç sarayları daha vardı.

Birincisi Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra ilk olarak yaptırdığı ve Eski Saray olarak bilinen sarayıdır. Daha sonra çok fazla ahali içinde kaldığı ve güvenliği de yetersiz olduğu için bugünkü Topkapı Sarayı'nı yaptırmış ve hükümet merkezini oraya taşımıştır. İlk sarayın adı Eski Saray olarak kalmıştı. Ölen yahut tahttan indirilen padişahların haremi buraya nakledilirdi.

Diğer bir saray, Beşiktaş Sarayı'dır. Bilhassa yaz aylarında havası mutedil ve rutubeti az olur, diye padişahlar Beşiktaş Sa-rayı'na taşınır ve yazı orada geçirirlerdi. Sultan Abdülme-cid zamanında hayli eskiyen ve zaten basit ve küçük olan bu saray yıktırılıp önü de Boğaz'a doğru biraz doldurularak şimdiki Dolma-bahçe Sarayı inşa edilmiştir. Bu sırada artık yazlık saray olmaktan çıkıp padişahların sürekli oturdukları devlet merkezi haline gelmiştir.

Padişahların yazı geçirmek için kullandıkları diğer bir mekan ise, Üsküdar Sarayı'dır. Bilhassa doğuya sefere giden orduyu seyretmek ve hazırlıkları yerinde görmek için kullanılan Üsküdar Sarayı ilk olarak I. Ahmed zamanında yaptırılmıştır. Bu saray oldukça basit sayılabilecek bir yapıydı. IV. Murad Revan seferinden döndükten sonra burada ilave bir köşk yaptırmıştır. Padişahlar, diğer saraylar gibi, buraya da yaz mevsimlerinde gelirlerdi. Fakat kaynaklar XVIII. yüzyıldan itibaren, Kavak sarayı olarak bilinen Üsküdar sarayının terk edilmeye yüz tuttuğunu ifade ediyorlar. Saraydan, bugün, sadece otobüs terminali ve mevcut arabalı vapur iskelesinin bulunduğu bölgeye adını veren ve sarayın harem kısmından mülhem 'Harem' adı kalmıştır.

Seyahatnamelerde ve İstanbul tarihini yazan gayr-i Müslimlerin eserlerinde buradaki saraya ait bazı kayıtlar vardır.³² Kavak-sarayı'nın bazı gravürleri de günümüze kadar ulaşmıştır.³³ Sarayın yıkılıp kışla yapılmasına dair önemli bir kayda da bir süre önce yayınlanan bir günlükte rastlanmaktadır. Buna göre III. Selim, artık harab olmaya yüz tutan Kavak sarayını yıktırıp, 23 Temmuz 1800 tarihinde Nizâm-ı Cedid askerlerine kışla olmak üzere inşaata başlatmıştır. Fakat bu ahşap kışla II. Mahmud'un tahta cülusu günü Yeniçeriler tarafından yakıldığından, arsası uzun zaman boş kalmış ve çok sonraları yerine bugünkü Selimiye Kışlası inşa ettirilmiştir. Üsküdar Sarayı'nın yıktırılması, tarihlerde şöyle geçer:

"Tarih-i Kışla-yı Cedîd der-Üsküdar

*Harem İskelesi'nde Sultan Murad'ın sarayını Nizâm-ı Cedîd kışlası olmak için irâde-i aliye-i şâhâne-i Selimî vâki olub, saray-ı mezbûr hedm olunub arsası üzerinde müceddeden bina olunacak Nizâm-ı Cedîd-in kışlasının temellerine ibtidâen bed' olunduğu işbu cerideye kayd şûd. Fî gurre-i Rebiülevvel sene 1215/23 Temmuz 1800.*³⁴ *Kışla-yı mezbûru Sultan Mahmud'un tahta cülûsu günü Yeniçeri tarafından ihrâk-ı binnâr edüb ve civârında olan dekâkîn ve hâneler cümlesi muhterik olub, bir sene hâlî ve muattal kalub badehû nısfı âhara bey' olunub arsası muattal kaldığı işbu cerideye kayd şûd. Sene 1223 / 1809."*

Bülent Arı

³¹ Aziz Mahmud Hüdâyî, *Tezâkir*, Kasıdecizâde, Süleymaniye Kütüphanesi, No 323, s 52b-54a; Mektubun traskripsiyonu için ayrıca bkz. Mustafa Salim Güven, *ibid.*, s 59-61.

³² C. C. Carbognano, *18. Yüzyılın Sonunda İstanbul*, İstanbul: Eren, 1993, s 90; G. V. İnciciyan, *Boğaziçi Sayfiyeleri*, İstanbul: Eren, 2000, s 85; P. G. İnciciyan, *18. Asırda İstanbul*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1976, s 136; Eremya Çelebi Kömürçiyân, *İstanbul Tarihi*, İstanbul: Eren, 1988, s 49.

³³ Gravür, Eward Lear (1853-56), *Üsküdar Hatırası*, haz. Kemal Kahraman, Ali Yeşildal, Celil Güngör, Seyfettin Ünlü, İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2003, s 14.

³⁴ Kemal Beydilli, *Osmanlı'da İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, İstanbul: TATAV, 2001, s 212

²⁸ Bekir Kütükoğlu, *ibid.*, s 194-200.

²⁹ Gilan'ın kısa tarihi için bkz. Tahsin Yazıcı, "Gilan", *TDV İslam Ansiklopedisi*, c 14, s 68-69.

³⁰ Mektubun tam metni için bkz. Ek 1.

CORNELIS DE BRUYN (1652-1727)

*De Bruyn,
a Dutchman who had the
passion of travelling,
visited the Ottoman
Empire in the seventeenth
century.*

De Bruyn, a Dutchman who had the passion of travelling, visited the Ottoman Empire in the seventeenth century.

Since he was a little boy he wanted to visit foreign countries and write about his travels. Convinced that drawings would be extremely useful for his purpose, he took lessons from the painter Theodoor Cornelisz van der Schuer (1628-1707), who had been trained in Paris.

In 1674 De Bruyn decided to leave the Netherlands. His first stop was Vienna. Then he went to Florence and to Rome, where he became a member of "The Bentvueghels", a group of Dutch and Flemish painters who, at the time, were leading a bohemian life there. He stayed in Rome for more than two years and improved his drawing skills.

De Bruyn, ready to report and design whatever he could observe, during his stay in Italy

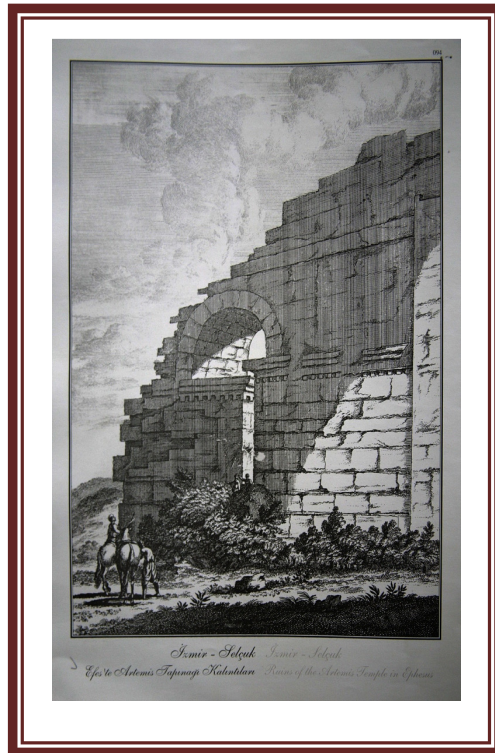

felt a great desire to visit Jerusalem. He traveled through the Ottoman Empire (visiting many places including today's Turkey, several Greek islands, Egypt, Palestine, Syria and Cyprus) staying for long periods of time in certain places. There were even some cities, like İzmir, which he visited more than once. His journey lasted nearly seven years.

During De Bruyn's stay in the Ottoman Empire, Mehmet the Fourth, also named as "Mahomet the Hunter" was the Sultan. Due to the negative consequences of the long term wars with the great states of that period, Russia, Austria and the Republic of Venice, the Empire had entered into a phase of decadence, whereas the Republic of the Netherlands had risen to a position of control as far as the commercial sea routes were concerned.

De Bruyn's close relations with important names of history, such as the Stadhouder-King William III of Orange, have surely helped facilitate his travels and stays in different places. But rumour had it that he was a secret agent and had been involved in the murder of the brothers De Witt. Of course, in the Renaissance and Baroque period the social borderline between trusted persons, bearers of letters of recommendations of important dignitaries, 'normal' diplomats and intelligence officers was quite flexible and less strict than today.

*“After his staying in Italy, De Bruyn decided to go to East to visit Jerusalem. Later than almost seven-year-travelling, he turned back to the Netherlands and published his first book *Reizen van Cornelis de Bruyn, door de vermaardste deelen van Klein Asia...* which includes not only romantic observations, detailed descriptions of cities, castles; but also information about the social and economic life in the Ottoman Empire, as well as drawings of the places he visited.”*

1693. In 1698 he published his first book: *Reizen van Cornelis de Bruyn, door de vermaardste deelen van Klein Asia...* which became successful and was praised for the accuracy of the information it conveys.

The book includes nearly 200 engravings. Besides some romantic observations, the reader can find detailed descriptions of cities, castles; information about the social and economic life in the Ottoman Empire, as well as

drawings of the places he visited. Supplied with the necessary corrections, the book was translated into French (published in 1700) and English (published in 1702), because of the interest it aroused. It added greatly to the knowledge in Europe about foreign nations, flora and fauna, and monuments of antiquity and Ottoman culture.

In 1701 de Bruyn started his second journey. First, he sailed to Archangelsk in Northern Russia. After a short stay there, he travelled to Moscow where he stayed more than a year. De Bruyn left Moscow in 1703 and continued his travels first by going to Persia, where he visited Isfahan and Persepolis. Then, in 1705 De Bruyn departed for the Dutch Indies.

In 1708 he was back in the Hague and in 1711 he published a second illustrated book, *Reizen over Moskovie, door Persie en Indie*. A French translation was published in 1718. But the book, being accused of inaccuracy, was quite unsuccessful.

De Bruyn died as a poor man in 1727. But, his engravings continue to embellish the walls of the Dutch Consulate in Istanbul as an homage to his keen eye and talented draftman's hand.

Nevin Özkan

Levant Report Series – LRS

Hollanda Mezunları Derneği'nin yayın organıdır. Altı ayda bir yayınlanır
Publication of the Netherlands Alumni Association of Turkey – NAATR. Published biannually.

Hollanda Mezunları Derneği adına sahibi
Owner on behalf of NAATR
Dr. Nuran Savaşkan Akdoğan

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Editor-in-Chief
Cemal Dursun

Müdür Yardımcıları
Co-Editors
Nuran Savaşkan Akdoğan

Yayın Kurulu
Board
Dr. Nuran Savaşkan Akdoğan, Doç. Dr. Bülent Arı, Prof. Dr. Nevin Özkan, Dr. Pınar M. Yelsalı
Parmaksız, Altuğ Yalçıntaş

Dizgi/Layout (MS Word template):
Nilay Ünsal

LRS ve yazarın ismi kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz. Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır. Derginin yayın dili İngilizce, Türkçe ve Hollandacadır.

No citation is allowed, unless referred to LRS and the author. The board decides on publication of incoming materials. The language of LRS is Turkish, English and Dutch.

Hollanda Mezunları Derneği – NAATR
Koza Sokak No. 111, GOP/ANKARA
+90 312 437 33 47
www.naatr.com
info@naatr.com
levant.report.series@gmail.com

Fotoğraflar/Photo Credits:
Bülent Arı, Kutluay Karabalık, Nadire Özdemir, Nevin Özkan, Augustus Tiambeng